

Juvat tamen advertere, quod immediate neclatur cum *asseitate* et *necessitate* divinae naturae *absoluta* ejus *independentia*. Quidquid enim ad internam entis constitutionem spectat, aut in essentia, aut in attributis rationem sufficientem sui agnoscit: cum vero attributa realiter ab essentia non distinguantur, eadem *asseitate*, *necessitate*, ac proinde *independentia*, quae sine exclusione omnis posterioritatis et hypothesis consistere nequit, gaudeant necesse est; ergo essentia, attributa, et quidquid in ipsis continentur, *independens* sit oportet.

CAPUT SECUNDUM.

DE ATTRIBUTIS DEI ABSOLUTIS.

Praecipua ex attributis divinis absolutis investigabimus: quaedam enim, e. g. veracitas, immortalitas, ex aliis tamquam corollarium deducuntur. Eo autem ordine progrediemur, quo unius attributi assertio alterius demonstrationi, quantum fieri potest, valeat inservire.

quae ad opus extrinsecum dicunt relationem, e. g. omnipotentia, providentia, ect. et per *quiescentia* ea, quae sistunt quodammodo in Deo. e. g. sapientia, intelligentia, etc. tunc distinctio haec congruit cum illa, quam amplectimur: *quiescentia* autem, quae etiam operationem vel activitatem ad intra excludit, in Deo non datur. 2° *Negatio* vi originis illa est, quae ex analysi vocis coalescentis ex particula *non* derivatur, e. g. infinitas quasi idem esset, ac *non* esse finitum, immensitas ac *non* posse metiri. Negatio vi significationis oritur ex negativo sensu vocis caeteroquin positivae: e. g. simplicitas idem est, ac non esse compositum, unitas idem ac non esse multiplicem, etc. porro videbimus inferius, haec et alia divina attributa in maxime positiva divinae naturae realitate fundari, et aliunde, si negatio vi significationis admittatur, omnia divina attributa possent et deberent dici negativa; e. g. intelligentia idem ac non irrationalitas; sapientia idem ac non ruditas et insipientia, etc. 3°. *Moralia* Dei attributa, e. g. veracitas, justitia etc. si non tantum per comparisonem ad physica, e. g. intelligentiam, omnipotentiam, etc. verum etiam ad moralem hominis constitutionem sumantur, quasi scilicet non absolute et metaphysice sed moraliter dumtaxat repugnare, Deum posse aliquid contra ea agere, forent vel maxime Deo injuriosa, supponerentque Deum posse negare seipsum, et ab essentiali sua rectitudine deficere.

ARTICULUS I.

DE INFINITATE SIVE SUMMA PERFECTIÖNE DEI ET DE PANTHEISMO SPINOSAE.

29. Duas has quaestiones conjungimus, ratione affinitatis, ex prima enim non recte intellecta sequitur pantheismus. Spinoza ex Judaeo Christianus, ac demum apostata, methodice exposuit errorem Stoicorum, qui censuerunt, Deum esse universalem substantiam vel universalem mundi animam, quamvis nonnullos etiam alios sibi prae-ludentes habuerit (1). Duas autem propositiones hic articulus complectetur.

Quia porro summa perfectio omnem perfectionem suo modo includere debet, advertite, perfectiones in triplici differentia esse. Dicitur 1°. perfectio *simpliciter simplex*, quae merum *esse*, et nullum *non-esse*, sive solam realitatem absque defectu in suo conceptu involvit, et cum alia aequali consistere potest 2°. Perfectio *simplex secundum quid*, quae pariter in suo conceptu merum *esse* involvit sed cum alia aequali aut majori consistere nequit, e. g. personalitas vel ratiocinatio. 3°. Perfectio *mixta*, quae realitatem cum *formali* defectu sive limitatione in se explicite continet, uti, e. g. *esse materiale*: si vero per *mixtas* intelligas etiam eas, quae limitationem aut defectum quemdam implicite arguunt, tunc et *ratiocinatio* ad *mixtas* revocanda erit (2).

(1) Huc videtur spectare et illud Virgilii: *Jovis omnia plena*: et illud Lucani: *Jupiter est quodcumque vides, quocumque moveris*. De pantheismo, ut ita dicam, transcendentali, a recentioribus quibusdam philosophis iterum in lucem protracto, agemus in Psychologia, cap. 3. art. 2. ubi quoque nonnihil animadvertemus in doctrinam auct. Ahrens, qui in Academia Bruxellensi, vulgo *libera*, in Belgio, philosophiam tradit.

(2) Intelligere et velle, sapere et esse justum, etc. vocantur perfectiones *simpliciter simplices* (denominatio arbitraria, sed non res in se ipsa) quae et meram realitatem seu perfectionem absque omni formali explicito defectu praeseferunt, et sunt ad invicem consociabiles, seu una non excludit alteram in eodem ente. Personalitas vero, e. g. seu esse sui juris aut adaequatum principium suarum operationum, quamvis

PROPOSITIO I.

Deus est ens actu infinitum et summe perfectum.

30. Non est hic separanda infinitas a summa perfectione, cum non agatur de infinito in abstracto, excludente determinatam realitatem, vel de sola materiali vocis significatione, nec de infinito *in potentia* seu potius *indefinito*, quod etiam extensioni, magnitudini, numeris, etc. seu quantitatibus continuis et discretis tribui solet; sed de *infinito actuali* et in concreto accepto, seu de omnimoda ac supereminenti plenitudine simplicissimae realitatis [1]. Porro infinitas actualis perfectionum divinae naturae, ex aseitatem et absoluta essendi necessitate plane consequitur.

Primo quidem *esse a se* cum limitatione realitatis consistere nequit: limitaretur siquidem vel ab alio, vel a semetipso; non illud quia nihil est ipso prius, et rationem sufficientem essendi in alio agnosceret; non hoc, quia non est causa sui ipsius, nec poterat existere antequam existeret. Deinde, absoluta essendi necessitas limitationem excludit. Quidquid enim limitatum est, aliter et aliter limitari potuit; nam quod semel non repugnat, nunquam repugnat; sed quod aliter et aliter esse potuit, non est absolute necessarium; ergo ens absoluta essendi necessitate gaudens, nequit in sua realitate limitatum esse; ergo quidquid in ipso est tantum est quantum esse potest; scilicet actu infinitum, cum per-

et ipsa praeserferat meram realitatem absque omni defectu, tamen quia non est simul consociabilis cum alia perfectione aequali (nam quod est sui juris, nequit simul esse juris alterius) dicitur perfectio *simplex secundum quid*; quod etiam dici forte potest de ratiocinatione, seu potius facultate ratiocinandi, quae pariter quatenus innuit vim, unam veritatem ex aliis inferendi, dicit meram realitatem absque ullo defectu: quatenus autem in ente omnia intuitu cognoscente seu pura intelligentia praedito, foret superflua, cum pura intelligentia tamquam perfectione majori consociari nequit. Si tandem consideremus facultatem ratiocinandi in homine esse in supplementum defectus immediati intuitus, seu merae intelligentiae ad paucas dumtaxat veritates sese porrigentis, tunc ratiocinatio seu facultas ratiocinandi, propter implicitam hanc defectus significationem, ad perfectiones dumtaxat *mixtas* forte revocanda erit.

(1) Recolantur dicta in *Ontologia*, art. 5. n° 43 et 44.

fectiones actu infinitae sint evidenter possibiles. Insuper, ens absolute necessarium aut existit in sua realitate actu infinitum, aut nulla ratione existit; cum necessitas absoluta aut eandem dicit relationem ad omnem realitatem, aut ad nullam; hoc falsum, ergo illud dicendum est.

31. Ne autem unionem omnium perfectionum in natura divina ita apprehendamus, ut aut actualis infinitas destruat, aut ad pantheismum aditus pateat, advertendum est imprimis, infinitatem istam perfectionum nec oriri nec posse concipi ortam, sicut Montesquieu supponit, ex aggregato perfectionum finitarum; tum quia finitae perfectiones, in concreto acceptae, frequenter sunt oppositae et cum imperfectione conjunctae; tum etiam quia finita utcumque addita finitis semper remanent finita; sicut jam superius [1] contra Loke observavimus: ergo si infinitas actualis perfectionum hac ratione oriretur, foret monstrum seu cumulus contradictionum, et non esset quid actu infinitum.

Hinc falsum est quod dicunt simpliciter pantheistae, ens infinite perfectum tale esse ut omnem realitatem includat, nullam excludat, nihil de ipso negari, omnia affirmari debeant. Nam omnem quidem perfectionem includit, sed partim *formaliter*, partim *eminenter* tantum et *virtualiter*: at necessario debent de ipso negari perfectiones etiam *simpliciter simplices*, quatenus in creaturis sunt limitatae, formalis conceptus perfectionum *simplicium secundum quid*, et *mixtarum* nec non aggregatum istarum perfectionum. Insuper, sicut monuimus in *Ontologia* (2) cum S. Thoma, Deus quidem ratione summae perfectionis suae continet in se similitudinem omnium rerum, itamen ut *creaturae non pertingant ad hoc, quod sint similes Deo secundum suam naturam similitudine speciei.....sed tantum.....ad ejus similitudinem secundum repraesentationem rationis intellectae a Deo.*

32. Insuper exigentia actualis infinitatis divinae naturae, quae est radix ejus perfectionum infinitarum, ita determinat eam, ut constituatur hoc et non aliud ens, totoque genere differat ab entibus creatis, seu potius omne genus excedat. Etenim infinitas essendi divinae naturae infert absolutam necessitatem actualis infinitatis omnium attributorum, utpote in infinita natura fundamentum habentium: hinc et in se, et in suis attributis Deus est actu infinitus, et per hoc est istud et

(1) *Ontol.* art. 5. n°. 44.

(2) *Artic.* 2. N. 17 in 7. nota.

non aliud ens, seu ens *determinatum*. Rursus itaque patet ens infinitum in perfectionibus non esse quid *universale*, sicut vellent pantheistae, quasi nempe includeret in se omnia entia quoad eorum determinationem specificam et individua-lem, et haec non essent aliud quam partes quaedam, sive emanationes, aut modificationes, ejusdem infiniti. Deinde eandem falsitatem ostendit ipse terminus *infiniti*, qui cum per oppositionem ad finitum dicatur, indicat notiones entis realitatis, perfectionis, etc. non sumi *univoce*, et esse magis universales quam notio infiniti.

Nec quidquam proficiunt dicendo, quod si infinite perfectum non contineret in se omnia entia formaliter, infinitum plus finita forent quid majus; sicut sol licet eminenter contineat in se lucem siderum, tamen simul cum ipsis sumptus, est quid majus. Verum hujusmodi additio fundatur in eo, quod infinitum concipiatur velut aggregatum perfectionum finitarum: si enim spectetur ut debet, nempe ut ens omni coagmentatione destitutum, omnes perfectionem supereminente, id est, infinita ratione in se completens juxta suae naturae exigentiam, patebit, illud esse ens tota natura diversum et distinctum ab omni finito, nec proinde locum habere illam additionem, cum finiti ad infinitum nulla sit entitatis proportio. Infinitum itaque *plus* finitum, erit forte quid majus quoad numerum, non autem quoad intensionem et dignitatem perfectionum. Paritas a sole desumpta non valet; non ideo enim dicimus, infinitum additum finito non constituere quid majus, quia eminenter continet perfectiones finiti, sed praecipue quia est ens ordinis superioris (1).

(1) Potest hoc declarari sequenti similitudine, scilicet obolus. e. g. additus nummo aureo, licet hic illius valorem virtualiter ac eminenter praecontineat, auget nihilominus hujus realitatem, estque cum eo, utpote ente ejusdem ordinis, aliquid plus, non tantum quoad numerum: at si obolus addatur sapientiae, e. g. vel intelligentiae, etc. quae sunt realitates ordinis prorsus diversi et longe superioris, non poterit earum realitatem augere, neque simul cum ipsis sumptus aliquid plus constituere, nisi quoad numerum, seu numerice. Adverte tamen, hanc esse similitudinem non vero aequalitatem.

PROPOSITIO II.

Pantheismus Spinosae et in se intrinsece repugnant, et falsis innitur ac probatur principis.

33. Fundamentum hujus pantheismi istud est: *Unica tantum existit substantia necessaria et infinita, ejus attributa pariter necessaria, cogitatio sunt et extensio; caetera omnia entia constituuntur per modificationes istorum attributorum.* At in primis attributa contradictoria in eodem subjecto se mutuo destruunt; cogitatio autem et extensio, ut patebit ex dicendis in Psychologia, contradictorie opponuntur. Insuper attributum a substantia est realiter inseparabile: ergo, in hypotesi Spinosae, cogitatio aequae esset indivisibilis ac divisibilis, quod repugnat. Ponamus enim unius ejusdemque substantiae A, attributum cogitationes esset C, extensionis B; cum itaque C et B sint aliquid ex intima natura A dimanans, ubicumque erit A, erit quoque C et B, et vicissim: igitur A necessario coextendetur B, eritque ubicumque cum ipso; sed C est pariter realiter identificatum cum A; ergo etiam C coextendetur B, eritque simul cum ipso realiter aut saltem mentaliter divisibile: cum autem C ex natura sua sit absolute indivisibile, foret proinde simul divisibile et indivisibile.

Praeter substantiam necessariam et infinitam plures alias substantias existere evidens est: nam substantia juxta Spinosam illa est, *cujus conceptus non involvit conceptum rei alterius*: atqui conceptus *mei ego* cogitantis non involvit conceptum extensionis et materiae, conceptus aquae conceptum ignis, etc; ergo istae sunt substantiae distinctae et diversae. Deinde modus non est nisi ipsa substantia modificata; ergo, ait sapienter Gerdil [1], si cerae frustulum A fuerit rotundum, et aliud B quadratum, A et B erunt duae substantiae distinctae, cum modi contradictorii nequeant in eodem existere subjecto. Eodem modo ex generica vel specifica proprietatum diversitate potest deduci diversitas substantiarum. Porro hujusmodi substantiae etiam a substantia necessaria et infinita sunt distinctae et diversae: primo, quia earum conceptus non involvit conceptum istius; deinde quia sunt fini-

[1] In dissertatione mox laudanda, § 2.

tae et limitatae, ex finitis autem et limitatis infinitum exurgere nequit; tertio quia earum non existentia nullam contradictionem involvit: denique quia sunt mutabiles, et mutabilitas cum absoluta essendi necessitate nequit componi; ergo falsis innititur principiis systema Spinosae.

Neque dicat Spinosae: mutatio modificationum non mutat substantiam; ergo non pugnat cum ejus existendi necessitate. Etenim concedimus, quod mutatio modificationum non destruat substantiam: negamus autem, quod non inducat diversam intrinsecam affectionem, sive existendi modum, ac proinde perficiat. Hoc est, quod pugnat cum absoluta necessitate et infinitate.

34. Sed falsae vel equivocae sunt quoque propositiones, quas ad probandum suum systema adhibet, earumque falsitas apparebit revocando in mente notiones substantiae, accidentis, etc. Unicam tantum necessariam et improproductam existere substantiam: infert ex propositione septima: *Ad naturam substantiae pertinet existere*; et hoc concludit ex propositione sexta: *Una substantia nequit produci ab alia*; tunc enim ejus cognitio penderet a cognitione alterius: hoc autem fieri nequit juxta propositionem tertiam: *Quae res nihil commune inter se habent, earum una alterius causa esse non potest*. Duas porro substantias nihil inter se commune habere, enunciavit in propositione secunda, idque eruit ex definitione substantiae: *Per substantiam, inquit, intelligo id, quod in se est, et per se concipitur, hoc est, id cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debeat*. At distinguatur propositio septima: pertinet existere, etc. vel a se, vel ab alio *conc.* tantum a se, *nego*. Deinde sexta propositio negetur, et ratio addita distinguatur: penderet a cognitione alterius, ut causae, *conc.* ut subjecti inhaesionis, *nego*: et contraria ratione distinguendo definitionem substantiae, reliqua sophismata per se corrueunt. Videantur hac de re Gerdil (1), Bergier (2) aliique.

35. Neque majorem vim habet quod additur, scilicet, neque ejusdem, neque diversi attributi posse esse plures substantias: si enim essent ejusdem, forent una eademque substantia; si diversi, ergo vel essentialiter diversi, et tollitur

(1) *Dissertazione della esistenza di Dio: etc.* § 2. Oper. edition. Rom. tom. II.

(2) *Traité de la vraie Relig.* Oeuvres complètes, t. II. ch. 5, édit. Paris 1830.

conceptus substantiae; vel accidentaliter, et remanet identitas et unitas substantiae.

Resp. *Nego ant. Dist. probation.* erunt una eademque substantia, genere vel specie, *trans.* una individualiter, *nego*. Distingue et illud: remanet identitas et unitas substantiae, generica, vel specifica, *trans.* individualis, *nego*. Tota difficultas consistit in confusione identitatis et diversitatis, cum, ut patet ex supra dictis, ens sive substantia necessaria et infinita supereminenti ratione suum *esse* complectatur, nihil commune habet cum *esse* entium contingentium finito et defectibili; unde saltem duae substantiae diversae admittendae sunt, increata scilicet et creata: non enim unum idemque sunt existere *per se* sive *in se*, et *a se*, vel *ab alio* [1].

Praeterea, nonne lapis et brutum genere diversa, brutum vero et homo, qui specie differunt, adhuc *per se* existunt? Diversitas igitur generica vel specifica non tollit conceptum substantiae, diversitas autem notarum individuantium sufficienter indicat distinctionem numericam substantiarum. Sic in Petro, e. g. et Paulo possunt esse proprietates contradictoriae; ergo sunt revera duae substantiae, numero saltem distinctae.

ARTICULUS II.

DE IMMUTABILITATE, ET AETERNITATE DEI.

36. Praeter Stoicos et Spinosam superiores refutatos, illi etiam immutabilitatem Deo denegant, qui operationes ejus *ad extra* ita apprehendunt, ac si pro diversitate objectorum mutarentur. Sociniani quoque, licet non naturae, saltem decretorum Dei mutationem aliquam admittere volunt, quod tamen in idem recidit. Aeternitatis divinae hostes sunt ii, qui eam cum tempore confundunt, aut saltem cum successione posse componi arbitrantur. De componenda tamen immutabilitate Dei cum ejus libertate nunc non loquimur: de hoc enim in particulari fiet sermo alio in loco. Porro non quamcumque, sed *absolutam* immutabilitatem Deo vindicamus (2).

(1) Confer dicta in *Ontologia*. Artic. 5. n° 46.

(2) Sicut identitas, ut vidimus (*Ontol.* art. 4, n° 32), ita et immutabilitas triplex solet distingu; scilicet *metaphysica* et abso-